

Marc De Kesel

SEKS IN BIOPOLITIEKE TIJDEN

*Levenskunst
met Foucault en Lacan*

Boom

INHOUD

Voorwoord 9

1. Seks in biopolitieke tijden 21

Seksuele revolutie 21 | Biomacht 22 | Soevereiniteit 26 |
'Seks' 31 | Fascisme, psychoanalyse 34 | 'Tegenaanval' 40 |
Herkomst 48

2. Subject van onze daden 51

'Gebruik van de lusten' 53 | 'Zorg voor zichzelf' 57

3. Subject van ons verlangen 63

De seks van de dopeling 64 | De seks van monnik en
maagd 69 | De seks van gehuwden 74

4. Subject van onze zelfzorg 83

Het subject voorbij? 83 | *Alcibiades* 88

5. Subject & erotiek 93

Narcissus 93 | *Erastès, eromenos* 99

6. Subject van een 'anders denken' 107

Psychoanalyse, een blok 108 | Subject van een inzicht in het subject 114 | Geschiedenis 117 | Iraanse revolutie 120

7. Subject van een levenskunst 125

Foucault, Lacan 125 | Subversief 133 | Dood 135 | Sade 139 | Psychoanalyse als kritische theorie 142 | Ethiek 147

Dankwoord 153

Noten 157

Bibliografie 169

Register 173

Everything in the world is about sex. Except sex.

Sex is about power.

(toegeschreven aan) Oscar Wilde

... maar juist de *macht* van zijn verlangen
is de kluister die hem hier bindt.

Friedrich Nietzsche

Blanchot leert dat kritiek begint bij aandacht,
aanwezigheid en generositeit.

Michel Foucault

VOORWOORD

Ethiek wil het goede. Omdat het goede niet zomaar een feit is. Verre van. Het lijkt vooral een stip aan de horizon, een ideaal, een zaak van verlangen. Natuurlijk kennen we haar beruchte wijsvinger en houdt zij niet op ons te bestoken met regels en wetten. Maar wat zijn die anders dan manieren om ons ethisch verlangen vorm en anker te geven? Regels en wetten bieden ons een houvast om trouw te blijven aan ons verlangen naar het goede.

In weerwil van de ontelbare ethische debatten en disputen die generatie na generatie de kop opsteken, kijken we al ruim anderhalf millennium *grosso modo* op deze manier tegen ethiek aan: als *verlangen*. En precies daarom is er met onze ethiek iets grondig fout. Want dit verlangen houdt ons gevangen in het bekende net van wetten en regels dat het met zich meebrengt. Meer nog: het houdt ons gevangen en onderworpen aan het verlangen zelf. Ethiek maakt van ons de spreekwoordelijke ezels die zich het goede als een wortel voor laten houden: eindeloos verlangend blijven we onderworpen aan... jawel, het verlangen.

Als Foucault het laatste decennium van zijn leven een studie over seksualiteit en ethiek opzet, is dit de conclusie die zich al snel aan hem opdringt. In seks, bij uitstek het domein van ons verlangen, wanen we ons van wetten en regels bevrijd, zo wil de seksuele revolutie die in zijn tijd hoogtij viert. Wat Foucault doorziet is dat wij, precies in onze bevrijde seks, onverminderd gebonden en onderworpen blijven, en wel aan de wet van het verlangen.

Met zijn kritische studie wil hij de basis leggen voor een nieuwe, niet langer in verlangen gefundeerde ethiek. Ethiek is voor hem *levenskunst*. Vorm geven aan het brok 'bio' dat we zijn, hier en nu: daar ligt in onze 'biopolitieke' tijden het goede en het ware, zo stelt Foucault in zijn monumentale *Geschiedenis van de seksualiteit*.

Mijn essay voert je in een eerste moment door het rijke labyrint van Foucaults filosofische analyses. Ik laat niet na daarbij ook mijn licht te laten schijnen op wat vandaag minder aangenaam klinkt. Bijvoorbeeld dat seks macht is, niet soms, niet even, maar altijd. En dat ook levenskunst een zaak van macht is.

Maar ik wil ook en vooral een kritische kijk presenteren op Foucaults analyses. Die analyses richten hun scherpste pijlen op de psychoanalyse en meer bepaald op de 'theorie van het verlangen' van een van zijn bekendste tijdgenoten, de controversiële Parijse psychoanalyticus Jacques Lacan. Kunnen wij, als we met Foucault een nieuwe ethiek voor ogen hebben, van het concept 'verlangen' af? Met Lacan leg ik argumenten op tafel om daaraan te twijfelen. En is daarmee ook het idee van een

ethiek als levenskunst van de baan? Toch niet. Maar de ‘kritische theorie’ die de psychoanalyse is, zo laat ik zien, biedt wel handige *tools* om de listen eigen aan die ethiek te ontzenuwen.

Hoe aantrekkelijk een ‘ethiek als levenskunst’ ook lijkt, ook zij blijft vatbaar voor iets waar onze tijd zo huisveringwekkend bekwaam in is: *moralisering*. Ethiek, ook die van de levenskunst, zo luidt mijn stelling, begint pas *na* moralisering.

*

Foucault is wereldwijd een veelgelezen auteur, ook vandaag nog. Dit ligt niet in de laatste plaats aan de grote belangstelling voor zijn vierdelige, onvoltooid gebleven studie *Geschiedenis van de seksualiteit*. De context waarin (en waartegen) die studie geschreven is, de ‘seksuele revolutie’ van de jaren zestig en zeventig, ligt inmiddels een halve eeuw achter ons, maar zowel thema en stellingnames als de brede historische *scope* blijven fascineren en steeds weer nieuwe lezers aantrekken.

Uit Foucaults benadering spreekt een scherpe kritiek op de bijzondere nadruk die onze laatmoderne cultuur op seks en seksualiteit legt. Inderdaad, eerder dan om de seks zelf, is het Foucault om die nadruk te doen. Eén ding is in zijn ogen duidelijk: de nadrukkelijk negatieve houding uit vroegere tijden tegenover seks, met als hoogtepunt de victoriaanse negentiende eeuw, verradt een even obsessionele focus op seks als onze eigen sekspositieve tijden. Die nadruk, positief of negatief, streng